

En kall jul för allt fler barn

Julen 2009: Fler barn än någonsin under fattigdomsgränsen

"Sverige ska vara ett land som håller ihop, där de sociala och regionala klyftorna minskar."

Fredrik Reinfeldt, regeringsförklaringen 2006

Innehåll:

Innehåll:	2
De rikaste har blivit rikare, de fattiga fler	3
Barnfattigdomen har fördubblats	4
Nya grupper tvingas att söka hjälp	6
Orsakerna: lågkonjunktur och försämrat socialt skyddsnät	7
Arbetslöshetsförsäkringen – sämre, dyrare, mer byråkratiskt	7
Sjukförsäkringen – tiotusentals utförsäkras	8
Avslutning – en kall jul för många	8

De rikaste har blivit rikare, de fattiga fler

Sverige har blivit ett hårdare land. Klyftorna mellan folk har blivit djupare. De rikaste har blivit rikare, de fattiga fler.

Den borgerliga alliansen lovade inför valet att fler skulle få arbete. Färre skulle hamna i utanförskap. Utgångspunkten var att Sverige hade för generösa bidragssystem som inte uppmuntrade till arbete och egen försörjning. Genom omfattande skattesänkningar, mest för dem som tjänar mest, och försämrade ersättningsystemen för dem som är arbetslösa eller sjukskrivna, skulle fler komma i arbete.

Men några nya jobb har det inte blivit, tvärtom. Antalet arbetslösa är fler och utanförskapet har – enligt det sätt moderaterna räknade i valrörelsen – ökat med 70 000 personer. Och de förändrade trygghetssystemen har bidragit till att slå undan benen på grupper i samhället som tidigare alltid har klarat sig själva. De rikaste har blivit rikare medan de fattiga har blivit fler. Den tiondel som tjänar bäst har ensamma fått nästan lika mycket i skattesänkningar och inkomstförstärkningar som 60 procent av svenska folket har fått tillsammans. Arbetslösheten i Sverige ökar mer än i de flesta andra länder och Sverige halkar efter. Mer om detta finns i vår rapport ”Högerpolitiken klyver Sverige, augusti 2009.

I denna rapport inför julen 2009, vänder vi blicken mot hur det går för de sämst ställda, och alldeles särskilt barnen. Julen är barnens högtid framför alla andra, och det är en tid då vi uppmanas tänka inte bara på oss själva, utan på varandra. Och alldeles särskilt dem som har det svårt.

Vi lever i ett av världens rikaste länder och borde ha råd med ett välfärdssystem av världsklass. Ändå väljer regeringen frivilligt att montera ner dessa. Vi visar i denna rapport att det lett till att andelen barn som växer upp i familjer som lever under fattigdomsstrecket nu förmodligen är den högsta någonsin i modern tid.

2010 rör det sig om vart sjunde barn, d v s i genomsnitt 4 barn i skolklass på 28 elever. Totalt sett är det över 200 000 barn som befinner sig i den situationen. Alla svårast är det för barn med en ensamstående förälder. I den gruppen är det nästan vart fjärde barn som lever i fattigdom.

Sedan början av 2000-talet så har barnfattigdomen fördubblats. Under denna mandatperiod ökar barnfattigdomen som andel av samtliga barn med nästan 45 procent. Barnfattigdomen i gruppen barn till ensamstående ökar med över 40 procent.

Vi visar också att inkomstagare som tidigare har klarat sig själva nu tvingas söka socialhjälp. Socialbidragen ökar lavinartat, särskilt bland ensamstående kvinnor med barn.

Det blir en kall jul för många barn.

Stockholm 22 december 2009

Morgan Johansson (s)
Maryam Yazdanfar (s)

Marie Engström (v)
Peter Pedersen (v)

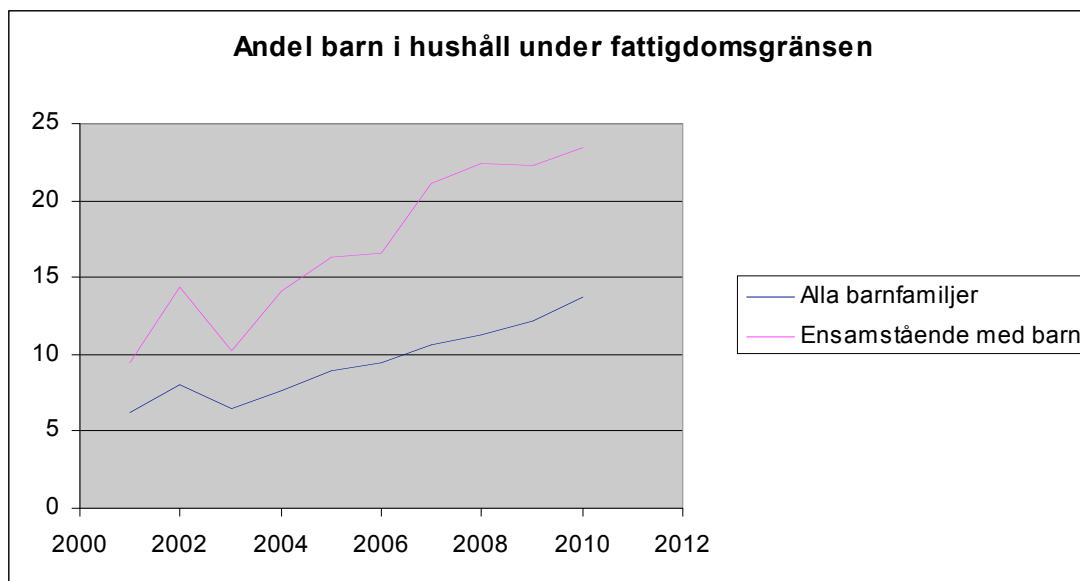
Magnus Johansson (mp)
Karin Svensson Smith (mp)

Barnfattigdomen har fördubblats

Andelen fattiga barn i Sverige kan beräknas på flera olika sätt. Ett sätt att mäta är att beräkna andelen inkomsttagare som lever under socialbidragsnormen. Det kan emellertid manipuleras: om en regering t ex inte höjer socialbidragsnormen, så minskar andelen fattiga. Och omvänt: en höjd bidragsnorm leder till att fler anses vara fattiga. Det är således ett ganska otillförlitligt mått, som påverkas av politiska beslut.

Ett annat sätt är att mäta är att använda begreppet relativ fattigdom. Då mäter man hur stor andel av befolkningen som ligger under en viss procentuell andel av genomsnittsinkomsten. Den gängse definitionen av relativ fattigdom är att räkna de hushåll som har en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten i landet som fattiga.¹ För att kunna jämföra olika hushållsinkomster justerar man också för försörjningsbördan. Det kan man göra på olika sätt. I Sverige används ofta den s k PEL-skalan för att bedöma försörjningsbörda.² Sedan ser man på hur många barn som finns i dessa hushåll, som andel av alla barn. Oavsett vilken modell man väljer att räkna efter så har barnfattigdomen ökat i Sverige, och den beräknas att fortsätta att öka.

Figur 1. Andel barn i hushåll under fattigdomsgränsen, procent. Källa: Riksdagens Utredningstjänst, PM 2009:1670. Uppgifterna bygger SCB:s undersökning av hushållens ekonomi 2001-2007. För 2008-2010 har en framskrivning gjorts med avseende på befolkningsutveckling och förväntad ekonomisk utveckling.

Som ses i figur 1 så har andelen barn i fattiga familjer ökat trendmässigt sedan början av 2000-talet, och den kommer att fortsätta att öka fram till 2010. 2001 var det 6,2 procent av alla barn i Sverige som levde i dessa ekonomiskt utsatta familjer. 2010 beräknas gruppen ha fördubblats, till 13,7 procent. Det rör sig alltså om vart sjunde barn. I en skolklass på 28 elever är i genomsnitt fyra elever från fattiga hushåll.

¹ RUT Dnr 2009:832

² I internationell inkomstfördelningsstatistik används den s k OECD-skalan, som skiljer sig från PEL-skalan när det gäller hur man beräknar försörjningsbördan.

Svårast har barn till ensamstående föräldrar, och för denna grupp syns en ännu mer tydlig ökning. 2001 var det 9,5 procent av barnen med en ensamstående förälder som växte upp under ekonomiskt knappa förhållanden. 2010 kommer denna siffra att vara mer än dubbelt så hög, 23,4 procent. Nästan vart fjärde barn med en ensamstående förälder kommer alltså att växa upp i fattigdom.

Man började mäta fattigdom med denna beräkningsmetod 2001. Dessförinnan finns uppskattningar om antalet barn i fattigdom som ligger långt under dagens redovisade tal. Med tanke på att ökningen av barnfattigdomen under perioden är så stor, och att SCB konstaterat att inkomstskillnaderna 2007 var de högsta sedan man började mäta 1975, så tyder det mesta på att detta gäller också för andelen barn under fattigdomsgränsen. Barnfattigdomen 2010 är förmodligen den högsta i modern tid.

Barnfattigdomen började öka trendmässigt 2004-05. Socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet gjorde då en särskild satsning, den så kallade "barnmiljarden", för att förbättra för de mest utsatta barnen. Den innehöll en höjning av underhållsstödet, förbättrade bostadsbidraget och nytt barn tillägg för studerande. En fördelningspolitisk analys visade tydligt att barnmiljarden kom de barnfamiljer till del som har det svårast.

Under denna mandatperiod så kommer barnfattigdomen som andel av samtliga barn att öka med nästan 45 procent mellan 2006 och 2010. Barnfattigdomen i gruppen barn till ensamstående kommer också att öka med över 40 procent. Men den nuvarande regeringen har hittills inte gjort någonting för att förbättra den ekonomiska situationen för dessa familjer.

Organisationen Majblomman, dit många ekonomiskt utsatta vänder sig för att få hjälp, har märkt av ökningen. Majblomman pekar på att situationen är särskilt allvarlig för barn i hushåll med ensamstående förälder och för barnfamiljer med utländsk härkomst. Hos Majblomman är det framför allt ensamstående föräldrar som söker hjälp. Majblomman rapporterar också att ensamstående kvinnor med barn har det svårare än ensamstående män och att yngre föräldrar har det tuffare ekonomiskt än äldre.³

Man kan diskutera sättet att definiera fattigdom. Fattigdom i Sverige är förvisso inte detsamma som fattigdom i Indien eller Sudan. Ingen svälter i Sverige, eller dör av sjukdomar som lätt skulle kunna botas. Det finns inga gatubarn i Sverige.

Men det innebär inte att man inte kan tala om fattigdom också i ett rikt industriland. Det relativa fattigdomsbegreppet är ett mått på hur välståndet fördelas, och om vi ser en utveckling där allt fler människor marginaliseras, så är det i sig ett allvarligt samhällsproblem.

Och det får konsekvenser när skillnaderna mellan fattiga och rika barn i Sverige ökar. Barn jämför sig med sina kompisar och är i högsta grad medvetna om de ekonomiska skillnader som finns. Barn från fattigare familjer försöker ofta dölja hur de mår och den oro och skam som de ofta känner.⁴

³ Vardagens vanmakt- en rapport om barn i ekonomiskt utsatta familjer i Sverige, årsrapport 2009 Majblommans Riksförbund, sid 6.

⁴ www.sr.se Studio Ett 2009 12 03 debatt om fattigdomen i Sverige, medverkande bl.a. Tapio Salonen, professor, Jessica Ritzén, skribent, Sara Svensson, Rädda Barnen

Närmare en tredjedel av alla barn i åldrarna 10 -18 år upplever att de inte har råd att följa med och göra något med sina kompisar.⁵ Alla dessa lever inte under fattigdomsgränsen. Men det visar hur barn drabbas och far illa när föräldrarna har knappa ekonomiska resurser. Enligt Majblomman så fick 23 000 barn i Sverige avstå glasögon av ekonomiska skäl förra året, trots synfel. Att leva under ekonomisk press påverkar även hälsan. De hämtar t ex i lägre grad ut sina läkemedel än andra grupper i samhället. Ensamstående kvinnor med barn avstår i tre gånger så hög utsträckning detta, som befolkningen i sin helhet.⁶

Nya grupper tvingas att söka hjälp

Utbetalningarna av försörjningsstöd (socialbidrag) har ökat lavinartat de senaste åren. Lågkonjunkturen och den höga arbetslösheten drabbar många hårt, och den försämrade arbetslöshetsförsäkringen börjar märkas. Allt fler faller igenom skyddsnätet.

Bara det senaste året har socialbidragen ökat med 23 procent. I 92 procent av kommunerna ökade utbetalningarna av ekonomiskt bistånd. I 125 av landets kommuner var ökningen över 30 procent.⁷ Och värre kommer det att bli. Både regeringen och Sveriges kommuner och landsting beräknar att socialbidragen kommer att öka med 50 procent till 2012.

Ensamstående är den vanligaste gruppen som får ekonomiskt bistånd. 20 procent av alla ensamstående kvinnor med barn i befolkningen får ekonomiskt bistånd. Det är dessutom framför allt yngre människor som söker bistånd. Runt en tredjedel av dessa fick hjälp minst 10 månader under 2008.

När fler blir fattiga tvingas också nya grupper till socialkontoren. Det konstaterar fackförbundet SKTF i en undersökning bland socialsekreterare: ”Allt längre köer till socialkontoren”. Nästan alla socialsekreterare i undersökningen vittnar om att det tillkommit helt nya klientgrupper som resultat av förändringarna i sjukförsäkringen, a-kassan och ekonomin i stort. Ökningen av klienter är störst bland unga under 25 år, bland arbetslösa och bland personer med utländsk härkomst.

Även kyrkorna och välgörenhetsorganisationer beskriver hur köerna till dem har blivit mycket längre och att det nu är nya grupper som besöker dem för att få mat på bordet. Många är ungdomar,⁸ äldre människor och ensamstående föräldrar. Men de tar även emot samtal från folk som haft boende länge och nu börjat få problem med hyran⁹, eller ”vanligt folk” som Frälsningsarmén vid Hornstull i Stockholm uttrycker det i Aftonbladet 26 oktober 2009. Till kyrkan vände sig många som skäms för att gå till socialkontoret. Skammen över att vara fattig är stor.

⁵ SCB-rapporten ”Barn och deras familjer 2006”

⁶ Socialstyrelsens Folkhälsorapport 2009

⁷ Socialstyrelsens rapport; Ekonomiskt bistånd kvartal 1-3, år 2009, Läns- och kommunvis redovisning av utbetalt ekonomiskt bistånd jämförelse mellan tredje kvartalet 2008 med tredje kvartalet 2009.

⁸ Karin Österby, diakon i Svenska kyrkan, Hässelby församling, i Aftonbladet 2009 10 26

⁹ Mija Bergman vid Stockholms stadsmission. Aftonbladet 2009 10 26

Orsakerna: lågkonjunktur och försämrat socialt skyddsnet

Arbetslöshetsförsäkringen – sämre, dyrare, mer byråkratiskt

Lågkonjunkturer är en orsak till att fattigdomen i Sverige, men också politiska beslut under den här mandatperioden har haft stor betydelse. Skattesänkningarna har i störst utsträckning kommit höginkomsttagarna till del, och den rikaste tiondelen av befolkningen av befolkningen har dragit ifrån övriga inkomsttagare. Det påverkar det relativa fattigdomsmåttet på så sätt att medianinkomsten blir högre, och det således på det sättet blir fler som hamnar under 60 procent av detta belopp.

Dessutom så har barnbidrag, underhållsbidrag och flerbarnstillägg, ersättningar som är viktiga för de sämst ställda, legat stilla under hela mandatperioden.

Men därutöver så har också nedskärningarna i de sociala trygghetssystemen haft stor betydelse. Arbetslöshetsförsäkringen har försämrats dramatiskt. När regeringen höjde avgifterna trängdes över en halv miljon människor ut ur a-kassan. En majoritet av dessa är i åldern 15 till 54 år.

Resultatet är att en tredjedel av de inskrivna vid arbetsförmedlingen i november 2009 fick leva på a-kassans grundbelopp. De flesta av dessa är under 25 år. Första månaden på grundloppet hamnar man under socialbidragsnormen, eftersom den första månaden betalas ersättning bara ut i 15 dagar. Inkomsten blir 3 312 kr efter skatt.¹⁰ Därefter blir månadsinkomsten 7040 kronor före skatt. Den som är ensamstående med barn drabbas särskilt hårt av detta. Då hamnar man flera tusen kronor under socialbidragsnormen.¹¹

Men även de som är kvar i arbetslöshetsförsäkringen har ett mycket sämre skydd. Ersättningsnivåerna har sänkts och beräkningen av ersättningen har ändrats. Idag får endast en av tio ut 80 procent av sin tidigare inkomst om de förlorar sitt jobb. Resterande är underförsäkrade. Det beror på att arbetslöshetsförsäkringens tak inte har höjts på många år.¹² Till exempel får en arbetslös lärare bara ca 50 procent av sin tidigare lön.¹³

Detta drabbar alla de som tjänar över takbeloppet 18 700 kronor. Då kan det plötsligt bli svårt att betala räntan på huslånet även om man alltid tidigare har kunnat planera sina inkomster och utgifter. Den svenska arbetslöshetsförsäkringen är nu sämre än i flera jämförbara länder och sämst i Norden för medelinkomsttagare.¹⁴

Möjligheten att vara deltidsarbetslös har begränsats kraftigt, vilket drabbat många av de 160 000 svenskar som är deltidsarbetslösa. Från och med 2008 får den som arbetar deltid vid sidan av a-kassa maximalt 75 ersättningsdagar. När de 75 dagarna är slut tvingas man välja mellan att säga upp sig och bli arbetslös på heltid eller fortsätta jobba deltid utan att kunna stämpla resten av tiden. Systemet innebär att många av dem som ofrivilligt jobbar deltid känner sig tvingade att säga upp sig för att ha råd att försörja sig.

¹⁰ TCO rapporten A-kassan en försäkring i fritt fall 2008-12-17, andra upplagan 2009 – 02- 25, sid 9

¹¹ TCO rapport A-kassan en försäkring i fritt fall, sid 9:

¹² Arbetslöshetskassornas samorganisation, pressmeddelande 2009 11 20.

¹³ TCO rapporten A-kassan en försäkring i fritt fall 2008-12-17, andra upplagan 2009 – 02- 25, sid 7

¹⁴ TCO rapport Svenska A-kassan i strykclass, sid 35

Utöver detta så har bland annat möjligheten att få arbetslöshetsersättning grundad på studier tagits bort. Dessutom har ytterligare två dagars karens införts i arbetslöshetsförsäkringen. Totalt så kommer den borgerliga regeringen att ha genomfört över 30 försämringar av arbetslöshetsförsäkringen under mandatperioden!

Detta, tillsammans med den snabbt ökande arbetslösheten, har lett till att handläggningstiderna för att få ut sina pengar har ökat hos många a-kassor. För en del kassor har handläggningstiderna ökat med över 10 veckor. Det är också en anledning till att arbetslösa halkar ur systemen och tvingas till socialkontoren. För detta administrativa kaos bär också regeringen ett ansvar. Till följd av de många och snabba förändringarna så har reglerna blivit oöverskådliga och oförutsägbara. Byråkratin och krånglet har ökat. Arbetsgivarintygen är t ex numera så komplicerade att 85 till 90 procent av dem måste kompletteras.¹⁵

Sjukförsäkringen – tiotusentals utförsäkras

Ovanpå detta så slår nu också förändringarna i sjukförsäkringen till. Vid årsskiftet kommer tusentals människor i ett slag att bli av med sin sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning, det som tidigare kallades förtidspension. Enligt Försäkringskassans bedömning så kommer successivt sammanlagt 54 000 människor att utförsäkras under nästa år. Fram till år 2012 kommer ytterligare 36 000 personer utförsäkras.

Enligt Försäkringskassan är 25 procent av dem som blir utförsäkrade sjukskrivna på deltid. Deras deltidssjukskrivning kommer att omvandlas till arbetslöshet och de tvingas att gå Arbetsförmedlingens introduktionskurs för att få ut någon ersättning. Detta trots att de redan har ett jobb.

Det rör sig alltså om tiotusentals sjuka människor som nu ska ut på en arbetsmarknad där inte ens de friska får jobb.

Avslutning – en kall jul för många

Klyftorna i Sverige har ökat de senaste åren. Vi delar inte på ansvaret att betala för den ekonomiska krisen, utan utsatta grupper och barn får ta en orättvist stor börda. Vissa av oss blir rikare. Handelns utredningsinstitut räknar med att vi kommer att handla varor för över 60 miljarder kronor under december månad i år. Det är som vanligt mer än förra året.

Men allt fler blir fattiga. Många av dem som blir arbetslösa eller utförsäkrade 2010, kommer att hamna under fattigdomsstrecket. Nya grupper kommer att tvingas att söka försörjningsstöd och vända sig frivilliga organisationer för att få mat på bordet. Väldigt många av dem har barn. Så tecknar sig det nya klassamhället inte bara i vuxenvärlden, utan också i barndomen.

